

ПРОБЛЕМАТИКА ЗДОРОВ'Я, ВІКУ, ТІЛЕСНОСТІ У ДЗЕРКАЛІ СОЦІОЛОГІЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ)

УДК 796.01:316

ІНСТИТУЦІОНАЛЬНИЙ КОНФЛІКТ МІЖ ОЗДОРОВЧО-РЕКРЕАТИВНИМ ТА ПРОФЕСІЙНИМ СПОРТОМ: ПРОЯВИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВ'ЯЗАННЯ

О. М. Кириленко

*Рівненський державний гуманітарний університет,
вул. С. Бандери, 12, м. Рівне, Україна, 033028,
olesya.kirilenko@gmail.com*

У розвитку спортивної сфери впродовж останніх років спостерігається посилення ціннісної дистанції між масовим спортом та спортом вищих досягнень, яка сформувалась під впливом професіоналізації, комерціалізації, шоузації та медіатизації сучасного суспільства. В статті цю проблему розглянуто як інституціональний конфлікт, який потребує розв'язання з метою підвищення рівня оздоровчої спортивно-рухової активності та покращення стану здоров'я населення України.

Ключові слова: оздоровчо-рекреативний спорт, професійний спорт, інституціональний конфлікт, культура “wellness”.

За останні десятиліття процес професіоналізації та комерціалізації спорту зумовив формування та збільшення дистанції між цінностями та результатами великого і масового спорту. На думку автора статті, така ситуація представляє інституціональний конфлікт між основними підсистемами спорту, який знижує його соціальну ефективність. Це найперше стосується масового спорту, який виконує низку важливих функцій – соціалізації, оздоровлення, рекреації, психорегуляції, спілкування, інтеграції. Базовим критерієм та відправним пунктом аналізу конфліктної ситуації в розвитку спорту як інституту виступає оцінка характеру впливу різних форм спортивної діяльності на фізичний стан та здоров'я людини. Якщо оздоровчо-рекреативний спорт забезпечує відновлення, збереження та покращення здоров'я людей, то професійний спорт орієнтується на досягнення високих спортивних результатів, їх демонстрацію на змаганнях. Для цього здоров'я атлетів у великому спорті максимально використовується, специфічно експлуатується. Отже, цінність оздоровлення на рівні професійного спорту принципово трансформувалась, що і обумовило розгортання ціннісного та практичного конфлікту між ним та оздоровчим спортом.

При відсутності автономного функціонування масового спорту від професійного, що є притаманним для спортивної сфери України та інших пострадянських країн, масовий спорт розвивається за залишковим принципом. Тому це виступає одним із факторів низького рівня спортивної та фізичної активності населення, негативно впливає на показники його здоров'я.

Визначення та аналіз факторів існування диспропорцій та конфліктів в розвитку сучасного спорту, пошук шляхів їх подолання та підвищення соціальної ефективності спорту як інституту суспільства виступає актуальною проблемою соціології спорту.

Проблеми впливу спорту на здоров'я людини вивчаються в роботах зі спортивної медицини, теорії фізичної культури та спорту, спортивної педагогіки, спортивної політики та соціології спорту. Аналізу позитивного та негативного впливу спорту на здоров'я присвячені публікації багатьох західних дослідників, серед яких найбільш відомими є роботи Е. Дойзера, Е. Черрі, Д. Бокора, І. Ваддінгтона, А. Шерліз, В. Васконі, Дж. Фоурскроя та інших. До російських та українських дослідників даних проблем необхідно віднести таких науковців як А. Дембо, Н. Граєвську, Г. Макарову, В. Бальсевич, П. Виноградова, А. Царик, І. Брехман, О. Віру, А. Щедріну, А. Мікуліна, Є. Мільнера, В. Загрядського, В. Баранова, П. Виноградова, В. Глухова, Р. С. уздальського, Г. Царегородцева, С. Чакліна, Н. Фоміна, Ю. Вавілова, М. Амосова, І. Муравова, Е. Буліча, В. Петленко, Л. Сущенко, Т. Круцевич, В. Сутули, Н. Щьокіна, А. Юшко, І. Попович, І. Семенюк, Т. Кириченко, О. Вакуленко, М. Зубалій, Л. Довженко, С. Жеваги, О. Дубогая, М. Дутчака, В. Левицького.

Проблеми ціннісного, практичного та організаційного взаємозв'язку та виникнення протиріч між спортом вищих досягнень та масовим спортом піднімаються та розглядаються в роботах Х. Ленка, Е. Даннінга, Д. Ейтзена, Дж. Коклі, Дж. Хобермана, Р. Вудса, А. Жемілські, М. Богена, І. Бестужева-Лади, В. Столярова, І. Биховської, С. Гуськова, О. Мільштейна, А. Єгорова, В. Хоточкіна, В. Козлової, С. Литвиненко, Г. Апанасенко та ін. [1, 2, 3, 4].

Загалом протиріччя між великим та масовим спортом не є новим у дослідженнях проблем сучасного спорту, однак інституціональний підхід в аналізі такого протиріччя, як інституціонального конфлікту, розкриває нові можливості як у вивченні його факторів та наслідків, так і в пошуку перспективних механізмів його вирішення та підвищення соціальної ефективності спорту як інституту суспільства, що динамічно розвивається.

Мета статі полягає в проведенні аналізу основних проявів інституціонального конфлікту між оздоровчо-рекреативним та професійним спортом та визначенні перспектив його розв'язання.

Еріх Дойзер, спортивний лікар з ФРН, у своїх публікаціях вже у 80-ті роки зробив висновок про те, що сучасний спорт вищих досягнень вже не має нічого спільного зі здоров'ям спортсмена, тобто не може позитивно на нього впливати [5]. На думку доктора медичних наук Н. Д. Граєвської (Росія), наукова значимість співвідношення понять "спорт" і "здоров'я" виходить за межі спорту, оскільки "спорт вищих досягнень – найкраща модель вивчення максимальних можливостей організму людини в екстремальних умовах" [6, с. 46]. Дослідження проблеми дало змогу відомому в Україні доктору медичних наук Г. Л. Апанасенко зробити цікавий висновок про те, що головним критерієм оцінки здоров'я спортсмена є його спортивний результат. Ризики для

здоров'я у спорті вищих досягнень мають тенденцію до зростання, важко піддаються управлінському впливу – контролю та обмеженню. За таких умов спортивна медицина, на думку Г. Апанасенко набуває характеру екстремальної медицини [7].

Спорт як інститут суспільства має складну структуру та систему взаємозв'язків з іншими інститутами та сферами життя. Інституціональний простір спорту включає велику кількість різноманітних організацій, які забезпечують розвиток 200 і більше видів спорту на локальному, регіональному, національному, континентальному та глобальному рівнях. Поряд з цим інститут спорту має свою специфічну стратифікаційну та центр-периферійну структуру [1; 8, с. 158–163].

Система спортивної стратифікації (спортивна піраміда) сформувалась та відновлюється на основі критерію професійної майстерності як спортсменів, так і тренерів, суддів, менеджерів, які створюють певний рівень-страту спортивної інституціональної організації (Табл. 1). На думку автора статті, такий висновок дозволяє адекватно використовувати поняття “професійний спорт” для об'єднання в рамках його розуміння всіх проявів спорту вищих досягнень – олімпійського, не олімпійського, видовищного, професійно-комерційного, які представляють сучасну специфічну форму професійної діяльності [8, с. 158–160]. Діяльність атлетів вищого класу високо цінується та винагороджується матеріально, що робить її привабливою для молоді з точки зору професійної кар'єри.

Таблиця 1

Спортивна піраміда як система спортивної стратифікації

Рівень професійності спортивної діяльності	Спортивна стратифікація	Рівень спортивної кваліфікації: звання, титули
професійний рівень спорту	Зірки спорту Спортивна еліта	Майстер спорту міжнародного класу, Майстер спорту/ Чемпіон (переможець), призер, фіналіст Олімпійських ігор, чемпіонатів світу, міжнародних змагань
	Спорт вищих досягнень	
напівпрофесійний рівень спорту	Резервний спорт	Майстер спорту Кандидат у майстри спорту/ Чемпіон (переможець), призер, фіналіст міжнародних і національних змагань
допрофесійний рівень спорту	Студентський спорт	Кандидат у майстри спорту Дорослі і юнацькі розряди/ Чемпіон (переможець), призер, фіналіст національних, регіональних і локальних змагань
	Дитячий і юнацький спорт	
	Шкільний спорт	
непрофесійний аматорський, оздоровчий, рекреаційний рівень спорту	Фізичне виховання в навчальних закладах	Не обов'язкові Можуть бути відсутні
	Прикладний спорт Спорт ветеранів	
	Масовий спорт – спорт для всіх Фізична рекреація	
нарколоспортивна культура	Глядачі, вболівальники, фанати	Статус глядача змагань, що впливає на комфортність перегляду та залежить від його економічних можливостей

Отже, професійний спорт як вищий рівень спортивної стратифікації представляє форму спортивної діяльності, яка має: специфічний за видом спорту високопрофесійний характер фізичної підготовки, інтенсивний рівень фізичних навантажень, складно організовану форму тренувань, обов'язкову та регулярну участь в спортивних змаганнях з метою демонстрації спортивних результатів та майстерності, отримання спортивних титулів та винагород. В такому аспекті, великий спорт потребує в сучасних умовах значної економічної, наукової, організаційної форм ресурсної підтримки від спортивної системи, суспільства та отримує їх.

Масовий спорт (спорт для всіх – сучасне визначення масового спорту, підтримане Міжнародним Олімпійським Комітетом, Радою Європи та Європейським Союзом) разом з фізичною рекреацією представляють такі форми спортивних занять, які характеризуються малоінтенсивними та помірними фізичними навантаженнями, регулярним або нерегулярним характером занять в секціях або самостійно, не передбачають обов'язкової участі в змаганнях. Вони, по суті, спрямовані на покращення стану здоров'я, фізичного та психічного самопочуття, зовнішності, а також на активний відпочинок, задоволення від спортивних розваг. Визначені ознаки масового спорту, на думку автора статті, виступають аргументом для введення та використання в науковий обіг поняття “оздоровчо-рекреативний спорт”, яке конкретно визначає спрямованість його на виконання таких важливих функцій як збереження, покращення здоров'я та відпочинок.

Масовий спорт представляє непрофесійний рівень спортивної діяльності, що робить його широкою соціальною основою спортивної піраміди. Масовий спорт дитячого та юнацького віку (дитячий, юнацький, шкільний, студентський спорт допрофесійного рівня) виступає важливим елементом спортивної стратифікації, завдяки якому відбувається відбір перспективних, талановитих дітей, молоді для професійної спортивної кар'єри. Обдаровані юні спортсмени поповнюють групу допрофесійного та напівпрофесійного спорту, який виконує функції резерву для спорту вищих досягнень і представляє проміжний рівень в системі спортивної стратифікації.

Професійна та оздоровчо-рекреативна форми спортивної діяльності виступають системоутворюючими компонентами двох основних секторів інституціонального розвитку спорту. Так, з погляду американського соціолога спорту Р. Вудса спорт включає дві сфери або розвивається на двох рівнях – це *спорт вищих досягнень* (Performance Sports) та *спортивна участь* (Sports Participation) [9, р. 333–335]. Схожу позицію займає інший американський соціолог спорту Дж. Коклі, який вважає, що існує дві моделі організації спорту – *інтенсивна (силова), видовищна модель* (power and performance model) та *модель задоволення та участі* (pleasure and participation model) [10, р. 550–552].

Професійний спорт та оздоровчо-рекреативний спорт взаємопов'язані в своєму розвитку, однак мають низку відмінностей, які стосуються базових характеристик спортивної діяльності, їх рольових, нормативних, організаційних основ. Ці відмінності проявляються в :

- основних цілях та мотивах спортивної діяльності;
- кількісних та якісних характеристиках фізичних навантажень і спортивних тренувань, які визначають різний вплив на фізичні кондиції, майстерність та здоров'я;

- рівні насиченості змаганнями;
- рівні структурованості та систематичності тренувань та змагань;
- рівні кадрової, організаційної, економічної, наукової, медичної інформаційно-пропагандистської та медіа-ресурсної підтримки.

Професійний спорт обов'язково передбачає обов'язкову участь у змаганнях, які визначають циклічність тренувального процесу. Професійний, змагальний спорт може мати аматорське, некомерційне або комерційне спрямування, що проявляється у відмінних цілях проведення змагань, принципах і рівні оплати праці та виступів спортсмена. В першому варіанті метою спортивної діяльності є самореалізація, задоволення амбіцій бути кращим, сильнішим атлетом через досягнення найвищих результатів у спорті, в другому – отримання прибутку, матеріальне збагачення, підвищення соціального статусу. Отже, спортивні амбіції зіркового рівня мають характер, так званої, “медалі великого спорту”. Одна сторона цієї медалі пов'язана з моральною винагородою – титулами, визнанням, популярністю, світовою славою. Іншою її стороною є прагматичний інтерес до матеріальної (фінансової) винагороди.

Оздоровчо-рекреативний спорт, як непрофесійна форма спортивної діяльності, може мати змагальний або не змагальний характер. Участь у змаганнях в рамках оздоровчого спорту спрямована на отримання задоволення від участі та перемоги в них. Це зумовлює високий інтерес населення до ігрових видів спорту – футболу, волейболу, тенісу, бадмінтону та інших, які в свої правила обов'язково включають змагальний компонент. Участь в такому спорті виступає однією з форм активного відпочинку, який відбувається в різних умовах – в секціях, на спортмайданчиках, на природі. Задоволення приносить і спілкування з друзями, рідними в процесі спортивних та рухових ігор. Значна частина спортивних практик непрофесійного спрямування має суто оздоровчу орієнтацію – спрямована на збереження та покращення стану здоров'я. Іншою метою оздоровчих занять може бути бажання покращити свою зовнішність засобами фізичних вправ. Цей мотив визначає популяризацію фітнес-культури, в якому комплексно використовуються спеціальні фізичні навантаження та збалансоване харчування. Отже, мотивами спортивної оздоровчо-рекреативної діяльності виступають оздоровлення і відпочинок, покращення фізичної форми (зовнішності) та настрою.

Мотивація спортивної діяльності визначає такі її характеристики як *інтенсивність, частота тренувань, рівень розвитку фізичних кондицій, рівень спортивної майстерності та насиченість змаганнями*. Разом ці характеристики-критерії дають змогу визначити рівень професійності та характер впливу спортивних навантажень на здоров'я людини. Чим вище рівень майстерності, професіоналізму спортивної діяльності, тим вищим повинен бути рівень фізичних навантажень (інтенсивність і частота тренувань) і тим більше насиченою змаганнями буде спортивна діяльність. Існує співвідношення між рівнем інтенсивності фізичних навантажень, насиченістю змагальною діяльністю та *оздоровчим ефектом* від спортивних занять різного рівня (Рис. 1). У процесі зростання названих параметрів спортивної діяльності – на рівні допрофесійного, резервного спорту оздоровчий ефект від занять поступово вичерпується і трансформується в особливий тип впливу навантажень на організм, при яких здоров'я спортсмена максимально використовується для досягнення результату.

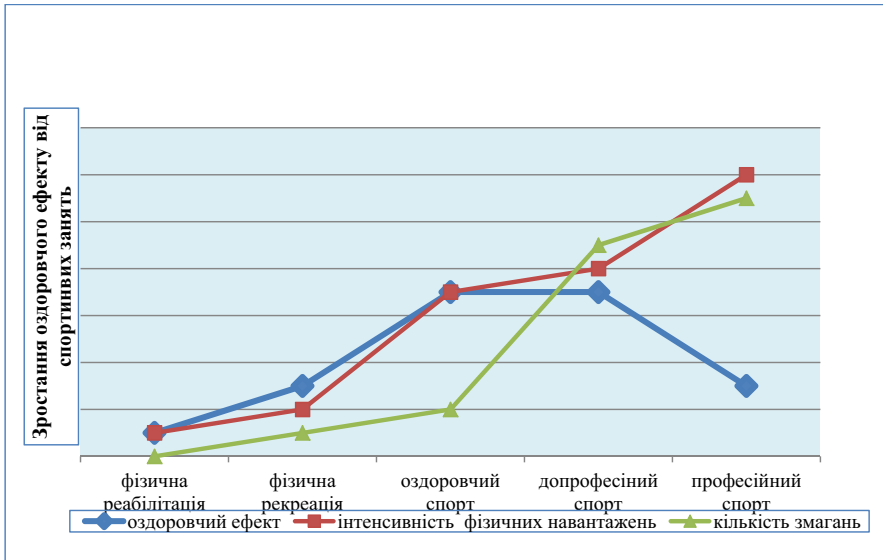

Рис. 1. Вплив на здоров'я різних форм спортивної діяльності: залежність між інтенсивністю фізичних навантажень, кількістю змагань та оздоровчим ефектом

На рівні професійного спорту здоров'я спортсмена, за думкою фахівців, не можливо порівнювати зі здоров'ям нормальної людини [6, 7]. Здоров'я професійного спортсмена – це особливі стани систем і органів спортсмена-професіонала. Вони є специфічною адаптаційною реакцією до надмірних навантажень. До таких станів фахівці зі спортивної медицини відносять синдроми під назвою “м'язи та суглоби спортсмена”, “серце спортсмена”, “печінка та нирки спортсмена” [11]. Отже, спорт на професійному рівні не має оздоровчого ефекту в традиційному розумінні цього слова – здоров'я в ньому специфічно використовується з професійними цілями та відповідними ризиками. Зрозуміло, що матеріальні винагороди, престижні титули, публічна увага та соціальні гарантії, які отримують атлети високого рівня, виступають оплатою важкої праці спортсменів, своєрідним компенсатором втрат здоров'я і спортивних ризиків.

Порівняльний аналіз функцій професійного та оздоровчо-рекреативного спорту дає можливість зробити висновок про те, що його значення для суспільства і людей значною мірою відрізняється щодо оздоровчого, виховного, економічного, рекреативного та культурного їх ефекту (див. табл. 2).

Таблиця 2

Порівняння функцій професійного та оздоровчо-рекреативного спорту

Критерії оцінки функції	Професійний спорт	Оздоровчо-рекреативний спорт
	Функції	
<i>вплив на здоров'я</i>	пізнання граничних можливостей організму на основі використання здоров'я	збереження й покращення здоров'я, продовження активного довголіття
<i>виховний ефект</i>	спортивне виховання з професійними цілями – для досягнення максимальних спортивних результатів	спортивне виховання з метою гармонічного розвитку людини та оздоровлення
<i>економічний ефект</i>	отримання прибутку від проведення і трансляції спортивних видовищ, спортивного туризму	підвищення працездатності працівників, зменшення витрат на медичну допомогу та соціальне забезпечення тимчасової непрацездатності та інвалідності
<i>рекреативний ефект</i>	стимулювання пасивних форм споживання цінностей спорту (видовищ)	стимулювання активних та оздоровчих форм відпочинку і дозвілля
<i>культурний ефект</i>	підтримка професійної спортивної субкультури та поширення навколоспортивної культури пасивного споживання спортивних видовищ	підтримка та поширення оздоровчої спортивної культури і культури здорового способу життя

Оздоровчий спорт формує популяцію людей, які мають значні індивідуальні ресурси, що дозволяють їм компенсувати та протистояти зростаючим факторам соціокультурного та природного середовища, які значно посилились в умовах урбанізованого життя. Професійний спорт зосереджує ресурси для пізнання граничних можливостей організму людини під впливу максимальних фізичних та психоемоційних навантажень та виконує функції інтеграції навколо спортивних змагань-видовищ, що відновлює розподіл суспільства на атлетів високого класу та глядачів, як пасивних споживачів спортивних цінностей.

Стратифікаційний та функціональний підходи до вивчення особливостей великого та масового спорту, розвитку протиріч між ними, на думку автора статті, необхідно доповнити центр-периферійним аналізом його інституціональної структури. Цей підхід дозволяє виокремити такі основні зони його функціонування як:

- центр інституціонального розвитку – спорт вищих досягнень/ професійний/ олімпійський спорт (максимально глобалізований);
- проміжну, буферну зону розвитку спорту – резервний, дитячо-юнацький, шкільний і студентський спорт;
- периферичну зону спорту – масовий, самодіяльний спорт або спорт для всіх.

Необхідно зазначити, що сучасний професійний спорт став не тільки центром інституціонального простору спорту, а й набув ознак *інституціональної воронки-настки* [8]. Це означає, що великий спорт або прямо та відкрито, або приховано, або опосередковано максимально використовує ресурси системи спорту, підкорює своїм інтересам

розвиток інших підсистем спорту, зокрема, дитячо-юнацького спорту. Риторика спортивних функціонерів, демагогічність та популізм нормативних документів національного та міжнародного рівнів щодо важливості та першочерговості завдань розвитку масового спорту не змінює реальну ситуацію, за якої оздоровчий спорт залишається периферійною зоною розвитку інституту спорту. Отже, проблема абсолютизації інституціональних інтересів професійного спорту обертається на практиці проблемою мінімізації інтересів масового, оздоровчо-рекреативного спорту. В Україні це проявляється в низькому рівні як спортивної та фізичної активності населення, так і пропаганди цінностей оздоровчого спорту, як важливого і необхідного компоненту здорового способу життя. За даними соціологічних досліджень до регулярних спортивних занять залучено від 6 до 13 % населення України [12]. Цей показник є прямим свідченням недостатньої ефективності функціонування системи масового, оздоровчо-рекреативного спорту [13].

Отже, сучасна модель інституціонального дизайну спорту втілює в собі не тільки складну структурну організацію, а й *конфлікт* між цінностями, нормативно-програмними основами, принципами організації, результатами головних його підсистем – професійного та оздоровчого спорту. Ця модель демонструє низку *дисфункцій*, а також *латентних деструктивних функцій* та девіацій, що знижують ефективність інституту спорту [14]. Інституціональний конфлікт має прояви *функціонального дисонансу*, який є наслідком посилення функцій професійного спорту та послаблення дуже важливих для суспільства функцій оздоровчого, рекреаційного, виховного спорту. Пошук та впровадження ефективних інституціональних траєкторій розвитку спорту стимулюють *процес цілеспрямованих інституціональних трансформацій в формі інституціонального дрейфу спорту до нової моделі його інституціонального дизайну, яка має відповідати змінам в системі потреб сучасного суспільства* [8, с. 401–403].

З погляду російської дослідниці проблем розвитку спорту для всіх С. М. Литвиненко, характер взаємозв'язку між спортом вищих досягнень та спортом для всіх потребує *теоретичного переосмислення* – традиційні уявлення про доцільність відновлення спортивної піраміди, в основі якої є масовість, а на вершині майстерність – не відповідає реаліям сучасного спортивного руху [15]. С. М. Литвиненко вважає, що прийшов час перейти до розуміння, що “спорт для всіх” є рівнозначною частиною спортивного руху.

Перспективним варіантом практичного вирішення протиріччя між професійним та оздоровчим напрямками в спорті може виступити процес радикальної інституціональної трансформації всієї спортивної системи. Така трансформація означає перехід від старої до нової моделі інституціонального дизайну спорту. Така трансформація передбачає *процес структурно-організаційної дивергенції (автономізації) між професійним та оздоровчим напрямом спорту*. В результаті оздоровчо-рекреативний спорт може отримати розвиток як один з елементів нового інституціонального комплексу під умовною назвою “Wellness”¹. Wellness передбачає комплексне використання методик покращен-

¹ У перекладі з англійської мови “wellness” означає “гарне самопочуття” або “благополуччя” та походить від дієслова “be well” – гарно себе почувати. “Wellness” є протилежністю “illness” – в перекладі з англійської “погане самопочуття, хвороба”. Отже, слово “wellness” відображає прагнення до здоров'я в широкому розумінні. В літературі термін “wellness” вперше з'явився в 1654 році. Але, як культура, wellness сформувався в 60-х роках минулого

ня та підтримки здоров'я, гарного самопочуття, реалізації принципів якісного життя [16]. Wellness складається з дієтології, різних рекреаційних програм, психологічних релаксації, стабілізації та гармонізації, фізичної активності, включно з заняттями оздоровчим спортом, доглядом за тілом і зовнішністю, інших форм оздоровлення. "Wellness"-індустрія отримала динамічний розвиток в США та країнах Західної Європи, швидко формує свій ринок в інших країнах світу [17].

За своїм змістом система "Wellness" співпадає з системою "Здоровий спосіб життя", який став об'єктом досліджень спеціального напрямку радянської та пострадянської науки "Валеологія". З організаційної точки зору сфера "Wellness" повинна інтегрувати всі організації, що створюють умови для оздоровлення. Процес інституціоналізації такої сфери передбачає формування власної системи управління, зокрема державного, нормативно-правових основ функціонування та регулювання відносин, закріплення системи соціальних ролей, використання механізму відповідного соціального контролю та налагодження зв'язків, взаємодії з іншими сферами та інститутами суспільства [3, 18].

Професійний спорт, який об'єднує спорт вищих досягнень та комерційний спорт, має потенціал та соціальний запит для інституціонального розвитку в рамках інституціонального комплексу "Шоу-бізнес" [19]. Функціонування професійного спорту в рамках комплексу "Шоу-бізнес" дозволить йому максимально розкрити як видовищні, так і пропагандистські та інтегративні соціальні функції.

Дитячо-юнацький спорт та фізичне виховання дітей та молоді, як системи спортивної та фізкультурної соціалізації мають розвиватись і далі в просторі інституту освіти, при цьому резервний молодіжний спорт буде знаходитись під максимальним впливом професійного спорту. Система фізичного виховання дітей та молоді може значно виграти від процесу його інтеграції з дитячо-юнацьким спортом. Результатом такої інтеграції виступає спортизація фізичного виховання – розширення практики спортивних секційних занять та змагань в навчальних закладах при збереженні спеціальних медичних груп для дітей з відхиленнями здоров'я.

Необхідно зауважити, що перерозподіл ресурсів у сферу оздоровчо-рекреативного, масового спорту та процес його інституціональної автономізації від спорту вищих досягнень *будуть так чи інакше гальмуватись інтересами та діями* тих професійних груп спортивних і навколо спортивних спеціалістів, політичної, економічної еліт, які одержують значні *економічні та політико-ідеологічні дивіденди від розвитку великого, видовищного спорту*. Ці інтереси певною мірою *вуалюються за допомогою ідеологем та міфологем* про важливість спорту для всебічного розвитку людей, для культурної інтеграції та інше. На практиці відбувається нав'язування суспільству цінностей спорту вищих досягнень, національні успіхи в якому дають великі можливості для підвищення міжнародного авторитету країни. В цьому елітам серйозно допомагають сучасні

століття в Америці, коли в 1959 році американський лікар Хальберт Дунн ввів у практику поняття "wellness" і першим сформулював основні принципи якісного життя. В 1950-ті роки wellness придбав велику популярність спочатку в професійних, а потім і в широких колах американського суспільства завдяки численним публікаціям Дж. Тревіса, Д. Арделла, Г. Хеттлера та ін. З початку 1990-х років поняття "wellness" стало набирати популярності в Європі, а в 2000-х прийшов і до пострадянських країн.

спортивні медіа, маркетинг та реклама. В рамках критичного погляду та гуманітарної експертизи дані позиції та погляди викликають великі сумніви [20].

За думкою американського соціолога спорту Р. Вудса, розв'язання протиріччя між професійним спортом та спортом для всіх (сферою непрофесійної спортивної участі) є складним питанням, оскільки спорт вищих досягнень перетворився на сферу виробництва шоу та отримання великих прибутків. Це обумовлює прагнення до максимально довгого збереження сучасного статус-кво професійного спорту з боку всіх тих, хто зацікавлений у спортивному бізнесі [9, с. 333–334]. Однак, потреби та бажання людей щодо збереження здоров'я та продовження активного довголіття будуть стимулювати їх практичний інтерес до оздоровчих форм спортивної активності [21].

Існуюча модель *організації спорту* в Україні потребує трансформації у формі переходу до нової *моделі інституціонального дизайну*, в якій розвиток професійного та оздоровчо-рекреативного спорту буде відбуватись в просторі різних інституціональних комплексів - "Шоу-бізнесу" та "Wellness". Важливість таких змін обумовлюється тим, що відбувається зростання потреб суспільства в покращенні здоров'я та підвищенні культури wellness - культури здорового способу життя, коли функції, цілі та результати розвитку професійного та оздоровчого сегментів спорту стали несумісними в рамках однієї інституціональної системи спорту.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Мильштейн О. Теорема о пирамидах: спорт "большой" или маленький"? / О. Мильштейн // Спорт для всех. – 1997. – № 2. – С. 11–14.
2. Матвеев Л. П. Спорт для всех и спорт не для всех / Л. П. Матвеев // Спорт для всех. – 1999. – № 1–2. – С. 15–18.
3. Пилоян Р. А. Модель раздельного управления спортом для всех и спортом высших результатов / Р. А. Пилоян // Теория и практика физ. культуры. – 1999. – №12. – С. 39–42.
4. О разделении спорта и оздоровительной физической культуры / В. В. Ким, М. М. Лагатов, Н. А. Линькова, Г. С. Хам // Теория и практика физ. культуры. – 2001. – №3. – С. 17–21.
5. Дойзер Э. Здоровье спортсмена / Э. Дойзер – М. : ФиС, 1980. – 135 с.
6. Граевская Н. Д. Спорт и здоровье / Н. Д. Граевская // Теория и практика физической культуры. – 1996. – № 4. – С. 49–54.
7. Апанасенко Г. Л. Здоровье спортсмена: критерии оценки и прогнозирования [Электронный ресурс] / Г. Л. Апанасенко, Ю. С. Чистякова // Теория и практика физической культуры. – 2006. – № 1. – С. 19–22. – Режим доступа: <http://lib.sportedu.ru/press/TPFK/2006N1/p19-22.htm>
8. Кириленко О. М. Інституціональні трансформації сучасного спорту : монографія / О. М. Кириленко. – Рівне : Гедеон Принт, 2011. – 522 с.
9. Woods R. Social Issues in sport / R. Woods. – Champaign : Human Kinetics, University of South Florida, Tampa, 2007. – 384 p.
10. Coakley J. Sports in society: issues and controversies / J. Coakley. – New York : McGraw-Hill, 2009. – 688 p.
11. Дембо А. Г. Актуальные проблемы спортивной медицины / А. Г. Дембо. – М., 1980. – 296 с.
12. Моніторинг рівня залучення населення до спорту для всіх [Електронний ресурс]:

- Сайт Всеукраїнського центру фізичного здоров'я населення "Спорт для всіх" - Режим доступу: <http://www.sportforall.gov.ua/articles.php?archive=0&cat=29>
13. *Кириленко О. М.* До проблеми соціальної ефективності спорту як інституту українського суспільства / О. М. Кириленко // Соціологічні дослідження: збірник наукових праць. – Луганськ : Східноукраїнський національний університет імені Володимира Даля, 2011. – № 11. – С. 97–116.
  14. *Апанасенко Г. Л.* Олимпийский спорт: расцвет или кризис? [Электронной ресурс]: медицинская газета "Здоровье Украины". – 2008. – июнь. – № 73. – Режим доступу: <http://health-ua.com/articles/241.html>
  15. *Литвиненко С. Н.* Педагогическая система управления развитием спорта для всех : дис. д-ра пед. наук : 13.00.04 / Литвиненко Светлана Николаевна. – Нальчик, 2005. – 403 с.
  16. *Greenberg J.* Physical fitness and wellness: changing the way you look, feel, and perform / J. Greenberg. – Human Kinetics, 2004. – 509 p.
  17. WELLNESS в массы... или изучаем философию нового времени [Электронный ресурс] // Маркетинг журнал 4p.ru. – Режим доступа: http://www.4p.ru/main/theory/17352/?sphrase_id=71654
  18. *Апанасенко Г. Л.* Збереження і зміцнення здоров'я населення: стратегія і тактика // Менеджмент охорони здоров'я. Тези науково-практичної конференції (Національний університет "Київо-Могилянська академія", 13–14 лютого 2004 р.). – К., 2004. – С. 6–7.
  19. *Козлова В. С.* Спорт как социально-зрелищная сфера: формирование, функционирование, управление: дис... доктора социол. наук : 22.00.08, 22.00.06 / В. С. Козлова. – Орел, 2005. – 365 с.
  20. *Жемильски А.* Скептический взгляд на спорт / А. Жемильски // Спорт и образ жизни. – М. : Физкультура и спорт, 1979. – С. 101–102.
  21. *Кириленко О. М.* Здоров'я збереження як стратегія розвитку фізичного виховання та спорту в Україні: проблеми практичної реалізації / О. М. Кириленко // "СОЦІОПРОСТІР: міждисциплінарний збірник наукових праць з соціології та соціальної роботи. – 2010. – № 1. – С. 117–125.

Стаття надійшла до редколегії 09.02.2013

Прийнята до друку 15.03.2013

**INSTITUTIONAL CONFLICT
BETWEEN HEALTH-RECREATIONAL
AND PROFESSIONAL SPORT:
MANIFESTATIONS AND FUTURE SOLUTION**

O. N. Kirilenko

*Rivne State Humanitarian University,
Bandery Str. 12, Rivne, Ukraine, 033028,
olesya.kirilenko@gmail.com*

In the development of the sports sector in recent years there has been increasing value distance between the mass sport and higher achievement sport, which was formed under the influence of professionalization, commercialization and mediatization in modern society. In this article, the problem is seen as the institutional conflict that requires resolution to enhance recreational sport and physical activity and improve health status in Ukraine.

Key words: health-recreational sports, professional sports, institutional conflict, culture “wellness”.

**ИНСТИТУЦИОНАЛЬНЫЙ КОНФЛИКТ МЕЖДУ
ОЗДОРОВИТЕЛЬНО-РЕКРЕАТИВНЫМ
И ПРОФЕССИОНАЛЬНЫМ СПОРТОМ:
ПРОЯВЛЕНИЯ И ПЕРСПЕКТИВЫ РЕШЕНИЯ**

О. Н. Кириленко

*Ровненский государственный гуманитарный университет,
ул. С. Бандеры, 12, г. Ровно, Украина, 033028,
olesya.kirilenko@gmail.com*

В развитии спортивной сферы за последние годы наблюдается усиление ценностной дистанции между массовым спортом и спортом высших достижений, которая сформировалась под влиянием профессионализации, коммерциализации, шоузации и медиатизации современного общества. В статье данная проблема рассматривается как институциональный конфликт, который требует решения с целью повышения уровня оздоровительной спортивно-двигательной активности и улучшения состояния здоровья населения Украины.

Ключевые слова: оздоровительно-рекреативный спорт, профессиональный спорт, институциональный конфликт, культура “wellness”.